

آداب حضور کودکان در هیأت

فاطمه حاجی طاهری‌ها

طراحی اولیه و اصلی هیأت‌های مذهبی برای بزرگسالان بوده و هست. حضور کودکان در هیأت‌های مذهبی، اگرچه لازم و ضروری است؛ لکن آدابی دارد. اگر حضور کودکان در هیأت بدون تمهید مقدمات و لوازم صورت پذیرد، بجای انتقال معارف و محبت اهل بیت علیهم‌السلام و برجای گذاشتن خاطرات خوب و شیرین، برای کودکان تجربه‌ای تلخ و تاریک برجای خواهد گذاشت. متن پیش رو مجموعه نکاتی است که در ده سال گذشته بر اثر مطالعات تربیتی، و تجربه و مشاهده در هیأت‌های متنوع و متعدد آموخته‌ام.

افزایش ظرفیت کودکان برای ماندگاری بیشتر در هیأت

کودک یکجانشین، سالم نیست! ذاتِ کودک، حرکت و تلاش است. باید تمهیداتی بیندیشیم تا ماندگاری کودک در هیأت بیشینه شود؛ مثلاً:

- «اسباب‌بازی‌های ساده» مانند برگه‌های رنگ‌آمیزی، کاردستی‌های ساده و... مدتی کودک را به خود مشغول می‌کند. اما گاهی آرزو می‌کنیم کاش اسباب‌بازی را نبرده بودیم؛ مثلاً اسباب‌بازی‌های خاصی که موجب حسرت بقیه کودکان می‌شود؛ یا اگر کودک دیگری آن را از دست فرزند ما بگیرد، موجب خدشه به حس مالکیت کودکمان می‌شود؛ یا... را به هیچ وجه به هیأت نبریم.

- در انتخاب اسباب‌بازی به ملاک‌های مهم دیگر هم دقت کنیم: اسباب‌ایجاد صدا و مزاحمت (مانند ماشین‌ها یا تفنگ‌هایی که در هنگام بازی، صدا پخش می‌کنند) برای سایر عزاداران نباشد. حمل و نقلشان راحت باشد. امکان مشارکت سایر کودکان و یافتن رفیق‌هایی را فراهم کند. و...
- همراهی اقوام یا دوستانی که با فرزند ما ارتباط خوبی دارند، هم بار نگهداری کودک را بر دوش چند نفر تقسیم می‌کند، هم خاطره خوشی از هیأت برای فرزند باقی می‌گذارد.
- پدران نباید از بار نگهداری کودک در هیأت‌شان خالی کنند. پدران هم باید با افزایش توانمندی‌ها، صبر و حوصله‌شان، در این امر مهم مشارکت کنند تا مادران هم از معارف اهل‌بیت ع بهره ببرند.
- خوابیدن کودک در ساعات پیش از مراسم، موجب همراهی بیشتر و بهانه‌گیری کمتر ایشان خواهد شد. اگر انرژی فرزند ما کاملاً تخلیه شده باشد و استراحت نکرده باشد، عملاً توان همراهی و حضور در هیأت ندارد؛ بهتر است از حضور در هیأت اجتناب کنیم یا یک نفر از والدین در مراسم حضور پیدا کند و دیگری در منزل در کنار کودک بماند.
- والدین نیز باید پیش از هیأت، استراحت کرده باشند تا انرژی و توان همراهی و مدیریت یک کودک بانشاط را در هیأت داشته باشند.

حضور با آمادگی قبلی

گاهی والدین فراموش می‌کنند که حضور کودک در هیأت با حضور کودک در خانه مادریزگش متفاوت است. برای حضور موفق و مؤثر کودک در هیأت، باید همانند یک مسافرت کوتاه، تمهیداتی اندیشید و مقدماتی را فراهم کرد. مثلاً:

- قبل از خروج از منزل، کودکان در آرامش به سرویس بهداشتی بروند. به نحوی نباشد که کودک اضطراب داشته باشد که «ای وای الان مامان و بابا می‌روند و من جا می‌مانم» و گرنه با مثانه پر از سرویس خارج خواهد شد.
- همراه داشتن شلوار و لباس اضافه امری مهم است.
- یک بطری آب و مقداری خوراکی برای هر کودک به همراه داشته باشیم.
- پتو یا ملحفه نازک هم برای رولنداز کودکان به خواب رفته کاربرد دارد، هم برای زیرانداز هنگام خوردن و آشامیدن، هم...

تغذیه

بسیار مشاهده کردم که کودکان را با گرسنگی از خانه به هیأت می‌آورند. بارها تجربه کردم که کودکان حاضر در هیأت، مشتاق حتی یک تکه نان هستند: روشن است که این کودک از ساعت‌ها پیش چیزی نخورده است. دریافتی و تأثیر کودک گرسنه از هیأت کاملاً منفی و ناخوشایند است. هنگامی که جسم کودک درگیر نیازهای اولیه‌اش است، امکان تعالی و به پرواز در آمدن روح ندارد. این اختلال، معمولاً با بهانه‌گیری بروز و ظهور می‌یابد.

- در منزل و پیش از حرکت به سمت هیأت، حتی با یک عدد تخم‌مرغ یا لقمه کوچک نان و پنیر، ضعف دل کودکان را بگیریم.
- همراه داشتن خوراکی در هیأت (به خصوص هیأت‌های طولانی و حتماً در زمان‌هایی که به واسطه حضور در هیأت نظم ساعت تغذیه کودکان تغییر می‌کند) امری پسندیده است. فقط باید دقت کنیم: اولاً خوراکی بودار نباشد که سایر کودکان (و حتی بزرگترها) دلشان بخواهد. ثانیاً خاص نباشد که تهیه‌اش برای همگان ممکن نباشد. ثالثاً موجب کثیفی حسینی و مسجد نشود.

- اگر در توانمان است، کمی بیش از نیاز فرزندانمان خوراکی ببریم؛ تا امکان هدیه و تعارف به سایر عزاداران فراهم باشد. اگر دوست داریم فرزندانمان سخاوتمند شود، مقداری خوراکی به او بدهیم تا بین کودکان حاضر در هیأت پخش و هدیه کند.
- کثیف رها کردن محل، تأثیر ضد تربیتی غیر مستقیم دارد. همراه داشتن زیرانداز یا نپتون دستی (به خصوص اگر کودکان متعددی همراه داریم.) و مشارکت گرفتن از کودکان در نظافت، می تواند اثر خوبی داشته باشد. چه نیکو است در هنگامی که فرزندانمان در حال نظافت هیأت است، به امام حسین ع بگوییم: «فرزندم را از همین سن، خادم محفل کرده ام، دستش را بگیرد که تا آخر عمر از شما جدا نشود.»
- نیازی به تذکر نیست که والدین گرسنه، هم مثل کودکان گرسنه، کم طاقت خواهند شد. خودمان نیز می بایست در منزل مقداری سد جوع کرده باشیم تا توان همراهی کودکان و بهره بردن از هیأت را داشته باشیم.

انتخاب هیأت و مکان مناسب

الحمدلله در غالب شهرها، هیأت های متنوعی برگزار می شود که به ما فرصت انتخاب را ارزانی می دارد. با خود بیندیشیم «بهترین هیأت برای حضور کودک کدام هیأت است؟» و «در کجای هیأت بنشینیم تا کودکانمان همراهی بیشتری داشته باشد؟» در پاسخ به این سوالات چند شاخصه و نکته مهم است:

- هیأتی را انتخاب کنیم که پذیرای کودکان باشند و بچه ها (و والدین) کمترین تذکر را دریافت کنند. متأسفانه گاهی افراد سالخورده به واسطه آستانه پایین تحمل، به مادران جوان تندی می کنند که موجب شود کل خانواده از حضور در چنین مکان هایی امتناع ورزند. هنوز بعد از گذشت هشت سال، اثر و زهر کلام پیرزنی که

در یک مسجد، به واسطه بازی کودکان به کل خانواده طعنه و تهمت زد، از وجودم خارج نشده است.

- هیأتی را انتخاب کنیم که از منظر زمانبندی با حوصله کودکان ما سازگاری داشته باشد. یعنی هم خیلی طولانی نباشد، هم ساعت و نظم خواب با اختلال جدی مواجه نشود.
- هیأتی را برای حضور انتخاب کنیم که مقتل خوانی یا روضه‌های باز نداشته باشد.
- در مکانی در هیأت بنشینیم که شلوغ و پررفت و آمد نباشد و چه بهتر که کودکان امکان بازی و تحرک داشته باشند. (به خصوص وقتی صدای مراسم در اطراف هیأت هم پخش می‌شود)
- در هیأت نزدیک بلندگو یا جایی که صدا زیاد است، ننشینیم زیرا آستانه تحمل بچه‌ها زود تمام می‌شود.
- هیأتی را انتخاب کنیم که سرویس بهداشتی داشته باشد و سرویس از محل مراسم و نشستن ما، فاصله زیاد نداشته باشد. در هنگام نیاز، امکان دسترسی سریع فراهم باشد.

مهد هیأت

این روزها پیرامون مهد هیأت و کیفیتش بحث‌های فراوانی صورت گرفته و بستر برای گفتگوی علمی و منطقی، و دقت در ابعاد مختلف این پدیده فراهم شده است. این متن بنای بحث مبنایی ندارد. جمع‌بندی حقیر این است که:

- سعی کنیم کودکان درون محیط، جو و فضای هیأت باشند تا ان شاء الله «هیأتی» شوند.
- این‌گونه نباشد که با سپردن کودکان به مهد هیأت، فقط فضا را برای حضور خودمان راحت‌تر کنیم و هیچ کاری در جهت هیأتی‌شدن فرزندان نکرده باشیم.

فراموش نکنیم ما باید برای هیأتی شدنِ کودکانمان تلاش کنیم و زحمت بکشیم. کودک بدون کوشش و تمرکز والدین، نه قرآنی می‌شود، نه اهل‌بیتی، نه هنرمند، نه ورزشکار.

- نگارش نسخه یکسان برای همه کودکان و همه هیأت‌ها صحیح نیست. نمی‌توان برای همه کودکان و همه هیأت‌ها نسخه پیچید که «مهد بایّ نحوکان حرام است» یا «مهد اوجب واجبات است». هم شخصیت و ویژگی‌های فردی کودک در پاسخ به این مسأله بسیار مؤثر است؛ هم سین هیأت، اعضا و مخاطبان قدیمی و جدید هیأت، کیفیت سخنرانی و مداحی، کیفیت صحن اصلی هیأت و... در انتخاب مهد مؤثر است؛ هم کیفیت مهد، از مریبان و فضا سازی تا سین و محتوای مهد شاخصه‌های غیرقابل کتمان هستند.
- خلاصه جمع‌بندی حقیر این است: اگر مهد، محتوای مرتبط با حبّ اهل‌بیت علیهم‌السلام را با روش‌ها، ابزارها و قالب‌های متناسب با سن کودکمان ارائه می‌کند، خوب است کودکمان در بخش کوچکی از زمان برگزاری هیأت، در کنار سایر کودکان در مهد باشد. حضور کودک در مهد از ابتدا تا انتهای هیأت مخالف اصول تربیتی و «هیأتی شدنِ کودکان» است.

انتقال نسلی فلسفه عزا و بکاء

به تعبیر رهبر انقلاب «در این آشفته‌بازار صداهای مختلف فضای مجازی و تکثر رسانه‌ای که وجود دارد، در این صداهای گوناگون، یک صدا در انزوا قرار گرفته و آن، صدای انتقال معارف نسلی و خانوادگی است. پدرها، مادرها خیلی چیزها را به بچه‌هایشان یاد میدادند؛ خیلی از این مردم ما، یعنی شاید بشود گفت اکثر [آنها]، معلومات دینی‌شان، دانسته‌های دینی‌شان، از زبان و رفتار پدر و مادر به اینها منتقل شده بود؛ این صدا امروز ضعیف شده»

(۲۱/۰۴/۱۴۰۲)

- حضور در هیأت لازم است ولی کافی نیست. نقش اساسی روضه خانگی و خانوادگی، هم‌چنین گفتگوهای دوفره‌با کودکان پیرامون اهل‌بیت و هیأت را نباید فراموش کرد. با برگزاری روضه خانوادگی در منزل خودمان، هم برکت و نور اهل‌بیت را در خانه‌هایمان ساری و جاری کرده‌ایم، هم کودک شاهد این‌همانی خانه و هیأت و این‌همانی ظاهر و باطن والدین خواهد بود، هم یک هیأت شخصی‌سازی‌شده و مناسب با کودکان برگزار کرده‌ایم، هم در فرآیند آماده‌سازی و برگزاری روضه خانگی بستر انتقال معارف نسلی را فراهم کرده‌ایم.
- لازم است گاهی از زاویه‌نگاه کودک به رفتار خودمان و سایر عزاداران در هیأت بنگریم و سعی کنیم به شبهات و سؤالات احتمالی او پاسخ دهیم. فکر نکنیم که «حالا بچه است و نمی‌فهمد.» مثلاً نیاز است علت گریه‌مان را سربسته و اجمالی، توضیح دهیم. هم‌چنین سعی کنیم در جلو کودکان از گریه‌های خیلی شدید و ناراحت‌کننده بپرهیزیم.
- گاهی سکوت در برابر سؤالات ذهنی کودک، موجب شکل‌گرفتن این تلقی در کودک می‌شود که «هیأت جای خوبی نیست! چون اشک پدر و مادر من رو درمیارن!» کودک منطقی ندارد که به کمک آن بتواند، پاسخگوی این سؤالات باشد. درنهایت ممکن از هیأت و حتی بالتبع از اهل‌بیت جانم‌به‌فدایشان بیزار شود.
- پاسخ عملی دیگر به این سؤال، حضور در هیأت در اعیاد و جشن‌های اهل‌بیت علیهم‌السلام هست تا کودکان همان افراد و همان فضا و همان اذکار را غرق در نشاط و شادی هم درک و مشاهده کنند. و خودشان هم به شادی برای اهل‌بیت بپردازند. با بزرگداشت اعیاد و ولادات بکوشیم حب اهل‌بیت در دل کودکان ریشه بدواند.

این متن را به یک شعر از قاسم صرافان به پایان می‌برم:

گریه بود اولین صدا، آری!

روز اول که چشم وا کردیم

کشته اشک! ما هم اسم تو را

با همان اشک‌ها صدا کردیم

فاطمه حاجی طاهری‌ها

مادر سه فرزند

دانشجوی ارشد روان‌شناسی اسلامی (مثبت‌گرا)

طلبه سطح سه تعلیم و تربیت اسلامی